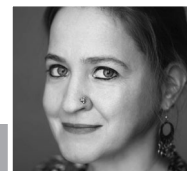

Burns Katalin

Az úsztatás

Burns Katalin
(1976, Budapest)
író, énekes

Már akkor sejtenem kellett volna valamit, amikor reggel megláttam a falakat.

Nem is a falakat, a szobasarkokat. Az ágyból nézve, ahogy az egyenesek a sarkok közelében kissé meggörbültek, és bezártak egy-egy szöveget. Olyan volt, mintha rám akarna dőlni az egész szoba, és vele együtt a kis parasztház is. Tisz-tára, mint Van Gogh képein.

Egyedül magamnak köszönhettem ezt. Kapkodtam, menekültem; bár mindezt akkor még képtelen voltam beismerni. Gyakorlatilag meghívattam magam Janához, kizárólag szakmai érdeklődéstől hajtva, egy szóval sem említve a kórházi beutalót, se azt az egész rémséget, ami már fél éve az életem része volt. Még Budapesten végigültem Jana nyári lengyel népszokásokról szóló előadását a néprajzi konferencián, ahová mint néprajzos érdeklődésűt a magyar tanszék delegált. Kezdetben még nem is tudtam elmerülni a témában – emlékszem, azon járt az eszem, milyen furcsa, hogy nekünk, vigrádiaknak az angol jutott közös nyelvül. Végül aztán mégis rákapcsolódtam a gondolatmenetre az aratásról, a szalmakötegekről meg a báburól, amit leúsztatnak a folyón. Bólogattam; ilyesfajta kiszebábu-úsztatásról nekünk is vannak emlékeink.

– Csakhogy a mi falunkban még mindig van ilyen, azaz megint. Felelevenítettük a néphagyományt – mesélte Jana büszkén, már a kávészünetben. – Gyere el egyszer, és nézd meg!

Mi lehet emögött? Valami skanzen-szellemű törekvés? Vagy egyfajta újhullámos, rituális turizmus? Jana komoly arccal folytatta.

– A hallgatóimmal rekonstruáltuk a népszokást. Már negyedik éve kötözünk szalmabábot, és eresztjük le a tóba – mert nálunk folyó nincs. Aki a bábu után ugrik, annak át kell úsznia vele a túlsó partra. Ez már nem olyan könnyű, de eddig még mindenki baj nélkül átért. És ha valaki képes a mutatványra, az nem kevés előny jár.

– Az meg mit jelent?

– Egy jeggyel jobbat kap a szemeszter végén – vágta rá Jana, és végre elmosolyodott.

A néprajzi konferenciára az első kivizsgálásom után estem be, csoda, hogy egyáltalán figyelni tudtam. Hiába lett jó a hallástereszt, a fülszűrésre, zakatolásra még nem volt magyarázat. Az orvos szerint elkerülhetetlen volt a kórházi kivizsgálás, amit az egyre erősödő fejfájás is igazolni látszott. Akit a családi legendárium bolondként tart számon, mind agydaganatban halt meg, de nem volt egy élő rokonom sem, akit rendesen kikérdezhettem volna a tünetekről. Egyszerre akartam megtudni mindent, és magamat ámitva, késleltetni a rossz hírt.

– És ha sikerül átérni a bábuval a túlpartra, akkor mi van? – kérdeztem Janától jóval később, a telefonban. A hangja nem árulkodott semmiféle meglepetésről, amikor felhívtam, hogy komolyan szeretnék elmenni az úsztatásra. Olyan lapos volt és semleges, mint a nőé, akitől telefonon a kórházi kivizsgálás időpontját kellett kérnem.

– Az a helyzet, hogy a „rituálnak” ez a része még kidolgozatlan. Lényeg, hogy aki átért, ki-

mászik a vízből a bábuval együtt, aztán vége a programnak. Mindenki szépen hazamegy.

Bár sok pontja volt a programnak, amit nem értettem egészen, azért megvettem a repülőjegyet. A kórházi beutalót kidobtam a szemétkébe.

Augusztus volt, de közel sem olyan meleg, mint odahaza. A fülem lüktetését annyira megszoktam már, hogy csak a közös reggelinél tudatosult bennem, milyen régóta hallom a dobolást – és ez nyugtalanított. Bevettem a gyógyszer, és igyekeztem figyelmen kívül hagyni a testem jelzéseit. Az éjszakai érkezés után jól és sokat aludtam, csodálkoztam is, miért volt olyan nyomasztó az ébredés a fehérre meszelt falú szobában. Jana tanítványai – vagy húszan, a később csatlakozókkal együtt – tapintatból angolra váltották a beszélgetést, és büszkén megmutatták a szalmababát. Míg a szememmel Janát kerestem, elmagyarázták, hogy a köteget épp csak átsomózták egy-két helyen, hogy nagyjából emberi formája legyen, csináltak neki kart és lábat, aztán szalagokat aggattak rá. Bár ezek a színek nem éppen autentikusak, jól szoktak mutatni a fotókon. Második éve dokumentálja az eseményt a helyi újság.

– Erre szükséged lesz, ha nem hoztál – szólított meg egy magas fiú, és elém tett a földre egy pár strandpapucsot. Mire visszaértem a szobába, az ágyon várt egy XL méretű fehér póló is, meg egy kölcsön fürdőköntös. Tisztára, mint a kórházban. Nem készültem a vízbe ugrani, így a köntössel nem foglalkoztam, csak a pólót húztam fel a fürdőruhára.

Jana kertje alatt húzódott egy kis, mester-séges halastó, ide gyalogoltunk ki együtt. Szerettem volna megkérdezni valakitől, hová tűnt Jana, de ezen a ponton már senki sem beszélt. Idáig minden hihetetlen gyorsasággal történt, aztán, ahogy átsétáltunk a pár lépésnyi, löszös partszakaszon, mintha lelassult volna az idő, ebből tudtam, hogy már a rítusban vagyunk. A hűvös délelőtt vakító napsugari kiterültek az égen.

A parton törökülésben vár minket egy hátizsákos lány, a kezében Canon-géppel. Ő volna tehát a sajtó. Bár ennek a részletnek pont semmi jelentősége, láttára az arcüregemben mégis valami furcsán összerándul. Legszívesebben visszafordulnék. Egy e-mail Janának, néhány sajtólink az úsztatásról, fotók, talán egy cikk az egyetemi lapba. Ami érdekel, mindennek utánajárhatnék utólag. Miért kellett idáig eljőnöm? Janának meg nyoma veszett. Ha itt lenne, rákérdeznék néhány részletre, mondjuk, van-e jelentősége, hogy éppen ketten viszik a babát? Kinek az ötlete volt a vállukra emelni, mintha ravatalon volna? Vagy ennek a néphagyományban is volt előzménye? Feltennék neki néhány gyors kérdést, és kapnék rájuk kimért, lassan emészthető bölcsészválaszokat. Janára jellemző, hogy olyan hangsúlyt ad a mondandójának, amitől a legegyszerűbb dolgoknak is szakrális jelentésük lesz. Vagy csak én akarok mindenáron még egy vetületet adni annak, ami történik?

Felsorakozunk a parton. Valaki megszólal; kicsit később észreveszem, hogy a szótagok verslábakba csoportosulnak, nem prózában beszél. Az egész fehérpólós csoport bekapcsolódik, a rímek kellemetlenül pattannak le a dobhártyámról. Ketten, kezükben a bábbal, beállnak középre, és a dobásra készülnek. Arra gondolok, mennyire lehet hideg a víz. A fotós, számomra zavaróan, vég nélkül kattintgatja a gépét. A fiúk karja lendül, és a bábu kis csattanással töri meg a víztükröt. Hosszában megfordul, és most fejfel mutat felénk. Számolok. Tíz-tizenöt másodperc alatt tett meg egy teljes kört a tengelye körül. Lassan megállapodik, nem kezd újabb körbe, csak várakozón lebeg egyhelyben, körülötte önálló életet élnek a színes szalagok. A verselés elhallgat.

Mintha egy belső parancsszót hallanék, kilépek a kölcsön strandpapucsból, teszek egy lépést előre, és ugrom. A víz mélyebb, mint hittem, összezárul a fejem felett; egy pillanatra elmerülök a hideg sötétségben. Felbukkanok a szalmababa mellett, és egyik karomat átve-

tem rajta. Most át kell úsznom vele a túlpartra, ami innen nézve semmiképp sincs közel, bár kintről úgy látszott, hogy a táv egy medence-hossznál nem több.

A fejem pillanatokon belül átfázik, az orrom megtelik a saras víz szagával. Normális vagyok? A kórházi kivizsgálásom időpontját hagyom elúszni, ezzel együtt annak a lehetőségét is, hogy kiderüljön, nincs komoly bajom. Helyette itt tempózom egy lengyelországi tó közepén, épp csak araszolva a cél felé. A gondolataim nekilódnak. Gyakran álmodom, hogy mit sem sejtve, egy áttetsző víztükör tetején úszom, míg a mélyben egy hatalmas tengeri szörny alakja rajzolódik ki. Most, alattam a teljes feketeséggel, egy egészen másfajta rémület tör a felszínre. Bizonyos vagyok abban, hogy a táv becslését elvitettem, és nem tudhatom, lesz-e erőm elúszni a célig. Pánikba esem, és jobb híján két kézzel megragadom a babát, hiába tudom, hogy nem fog fenntartani. Hátranézni nem merek, így is magamon érzem a többiek tekintetét, akik biztosan későn fognak kapcsolni, ha már elmerültem. Úgy tűnik, a szalmabáb mégis megtart, legalábbis nem süllyedek el. Megnyugszom anynyira, hogy elengedem, átfordulok a hátamra, és várok. Ez mindenképp előnye az állóvíznek, hogy van idő, a baba megvár. És valahol, egy fixált ponton, a jövőm is vár türelmesen, mindegy, hogy az optika közelre vagy távolra vetíti a történéseket, az időfalak meggörbülésében, az egyenesek találkozásában. Valamikor, pár ezer évvel ezelőtt, egy kiszemelt áldozatot löktek be a tóba, a folyóba, a mocsárba, és a halála biztosította a következő évi termést. Az embert idővel felváltotta egy szalmabáb, most pedig, ennek a kreált bölcsészahagyománynak köszönhetően, ketten vagyunk a vízben: egy élettelen, arctalan bábu és én. Esküszöm, ezután mindent elolvasok a témában, nemcsak a kizsérőről, hanem a gabonaistenről, meg Nemi főpapjáról, most már végigolvasom az *Aranyágot*, sőt, ki is jegyzetelem. Feltéve, ha lesz rá idő. Visszafordulok a hasamra, a karcsapások ritmusára

figyelek, kizárva mindenféle gondolatmenetet és az esélyek latolgatását.

Egyszer csak rátalálok a ritmusra. Ütemesen rúgom előre magam, és határozottan haladok a túloldal felé. A part felé, ahol a rituálé vége még tisztázatlan.

A baba feje egy ponton odébb sodródik, lassítja a haladást, meg kell igazítanom. Csak a víz surrogó hangjait hallom, a karcsapásokat és a fülem saját, önkényes zörejeit. A túlparton, alig néhány tempónyira, áll valaki. Még nem tudom eléggé kiemelni a fejem a vízből, hogy jobban szemügyre vegyem. Itt, ahol a mester-séges tó partjáról az általam keltett hullámok visszaverődnek, különösen fontos, hogy ne engedjem a bábud elsodródni mellőlem, vissza, a tó közepe felé.

Jana vár a parton, egyik kezében törölköző, csíkos tréningruha, a másikban pálinka. A nyakában egy olyasmi szalag lóg, mint amit a bábu fejére is kötöttek. Közelebb lép, hogy a vízből kisegítsen. Most, hogy itt van, ezzel a szalaggal a nyakában, hirtelen megvidámodom, mintha a színes szalag az egész rítuson átkacsintana, nincs ok ekkora komolyságra, az egész nem több, mint egy jókora bölcsész-csíny. Nyújts kezet, angyal – gondolom, majdnem nevetve, engedve egy másik rítus szövegét átsejleni. A fotós is odaért; mellette, a földön egy bicikli hever, és távolról fényképezi, ahogy ráérősen törölközöm. Janával egy darabig nem szólunk egymáshoz. Nem tudom, tart-e még a rítus, nem merem megtörni a csendet.

Eltelt fél nap. A ház kiürült, Janával megebédeltünk, aztán felváltva ittuk a kávé és a pálinkát a konyhában, mint akik az emberáldozat idejét idézve, a súlyos percek után az érzékek bő táplálásával, csömörrel könnyítenek a lelkükön. Az lett volna a természetes, hogy mint bölcsész a bölcsésznek, részleteiben megosztom Janával az élményt, a tüneteim keletkezésétől egészen addig a pillanatig a víz felszínén, amikor már nem kavart fel, hogy a saját halálommal kell teljes egyetértésben áttempóznom a tavon.

Joggal várhatta, hogy meséljek a benyomása-
imról, a vendéglátás fejében ennyi járt volna
neki. De akkor erre még képtelen voltam, ő meg
tapintatból nem kérdezett semmit.

Később, már itthon, a táskám kicsomagolá-
sa közben kezembe akadt a nyirkos fürdőruha,
és olyan erővel tért vissza az úsztatás emléke,
hogy a földre kellett ülnöm. A leszegett fejek,
a félszeg pillantások. Jana szólhatott nekik,
hogy maradjanak a háttérben, várják ki, amíg
a vendég ugrik – idén talán mindnek jobb jegyet
ígért. (Mosolyogtam. Eszembe jutott, hogy ré-
szesültem már ilyen túlzott vendégszeretben,
egy kijevi úttörőtáborban, ahol a szépségver-
seny díját magyar versenyzőként én nyertem,
slamposan, tréningruhában, hiába öltözött mi-

nibe a helyi ukrán kislány. Ez a régió már csak
ilyen.) A testemben még ott volt a felemás izom-
láz, a rögzült mozdulatsor, a karcsapások, az
ölelés. A víz hideg közege, amint először bele-
csapódtam. A baba lebegő színes szalagokon át
nézett vissza rám, épp úgy kivárt, ahogy a par-
ton állók.

Jana ilyenkor vacsorázik. Kicsit később fel-
hívom. Nem lepne meg, ha már várna a jelent-
kezésemet.

A kórházba csak másfél hónappal későbbre
kaptam időpontot. „Hát jó. Akkor ússzunk!”
– mondtam a babának, beletörődően vissza-
nézve rá, és vigyázón ölelve nekiindultam, hogy
addig is egymás mellett maradjunk, tempózva
a két part között.

Szemereki Teréz: Madárkapu